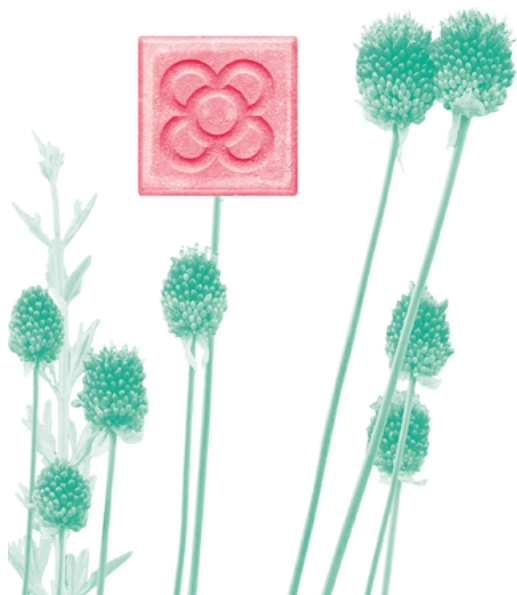

**Propostes
ecofeministes
per repensar
les ciutats.**

**Camins públics
i comunitaris.**

Blanca Bayas Fernández
Joana Bregolat i Campos

Propostes ecofeministes per repensar les ciutats. Camins públics i comunitaris

Autors: Blanca Bayas Fernández (@blancabf_) i Joana Bregolat i Campos (@jooana5)

Coordinació de la publicació: Blanca Bayas Fernández

Revisions de contingut: Emma Avilés, Daniela del Bene, Pilar Fontserè, Josep Nualart, Alfons Pérez, Anna Pérez, Marta Pérez, Nicola Scherer i Eduard Vázquez.

Revisió i traducció al català i a l'anglès: Aula d'Idiomes, SCCL

Disseny i maquetació: Lucía Armiño i Nuria Gómez

Impressió: Cevagraf, SCCL

Lloc i data de publicació: Barcelona, octubre de 2021

Contacte:

Observatori del Deute en la Globalització.

Tel: 93 301 17 93 · www.odg.cat

Blanca Bayas Fernández · blanca.bayas@odg.cat

Amb el suport de:

El contingut d'aquest document és responsabilitat exclusiva de l'Observatori del Deute en la Globalització i no reflecteix necessàriament l'opinió de les seves finançadores.

Volem agrair les propostes i idees compartides per una gran diversitat de veus de companyes, organitzacions, cooperatives i moviments socials dins l'àmbit dels feminismes, els ecologismes, la defensa dels serveis públics i/o propostes comunitàries a diversos nivells i des de diferents mirades. S'hi inspira bona part d'aquest document (per ordre alfabètic): Ana Correro Humanes (Arran de Terra SCCL), Beatriu Masià Masià (Tamaia Viure Sense Violència SCCL), Blanca Valdivia Gutiérrez (Collectiu Punt 6 SCCL), Cristina Alonso Saavedra (Amigos de la Tierra), Carmen Juarez Palma (Mujeres Migrantes Diversas), Dante Maschio Gastelaars (Aigua és Vida), Elba Mansilla (La Ciutat Invisible - Cooperativa Autogestionària), Irene González Pijuan (Xarxa per la sobirania energètica), Jule Goikoetxea Mentxaka (Euskal Herriko Unibertsitatea), Laia Rosich Solé (Novembre Feminista), Lidón Gasull Figueras (Associacions Federades de Famílies d'Alumnes de Catalunya), Lourdes Ligorí Catalán (Sindicat SAD de Cuidadores Municipals), Lourdes Berdié Rabanaque (Xarxa per la sobirania energètica), Lucía Artazcoz Lazcano (Agència de Salut Pública de Barcelona), Marta Pascual Rodríguez (Ecologistas en Acción), Míriam Planas Martín (Aigua és Vida), Mònica Guiteras Blaya (Aliança contra la Pobresa Energètica) i Sandra Ezquerro Samper (Càtedra UNESCO Dones, Desenvolupament i Cultures de la Universitat de Vic).

Què fem amb les ciutats?

Des de diverses mirades, moviments socials i polítics amplis —com ara les economies feministes—, i també des de la connexió entre feminismes i ecologismes —ecofeminismes—, s'ha observat el context COVID-19 com un símptoma més d'un sistema biocida. Un sistema que no permet desenvolupar vides dignes —i en molts casos, «vides» en el seu significat literal— de persones i ecosistemes. En aquest sentit, **resulta imminent transitar cap a nous models que dibuixin iniciatives que sí que integrin el benestar social i planetari, i que ara per ara ja són possibles i viables.**

Les ciutats són llocs paradigmàtics d'aquesta realitat social, econòmica i climàtica; llocs en els quals es vulneren drets bàsics i es materialitza l'extractivisme del model capitalista i cisheteropatriarcal. És per això que les propostes de recuperació de les sobiranies socioreproductives —de la reproducció social—, són clau. És a dir, propostes que desenvolupin dimensions com l'energia, l'aigua, l'alimentació, l'habitatge, el transport i l'urbanisme, la salut, l'educació i les cures, garantint serveis públics de qualitat i universals, així com la resiliència dels béns comuns. Aquestes mirades sorgeixen impulsades, en molts casos, des de l'espai comunitari i des de l'organització veïnal als barris; i de vegades, de la mà del sector públic. El seu horitzó és l'aprovisionament de béns i serveis per mitjà de diverses vies, que van des de la (re)municipalització i la gestió pública directa, fins a les col·laboracions públic-comunitàries.

Quines són aquestes propostes? Quins principis i valors integren? Quins són els seus eixos d'actuació? Quina relació hi ha, i quin equilibri necessitem, entre allò urbà i allò rural? En definitiva, com podem concretar models urbans per a les transicions ecofeministes que volem i necessitem?

Trencar en cas d'emergència climàtica

Contingut

1. I si parlem de transicions ecofeministes, què fem amb les ciutats?	1
El que trobareu en aquest document	1
Els ecofeminismes com a marc	4
Metodologia d'anàlisi	5
2. La ciutat des d'una perspectiva ecofeminista	6
3. Principis i valors ecofeministes per transitar	9
Economia feminista i economia ecològica	10
Comuns, sobiranies i drets	12
Sostenibilitat de la vida i resiliència	14
4. Propostes de polítiques públiques ecofeministes per a la ciutat	15
Dret col·lectiu a les cures	16
Sobirania alimentària	19
Sobirania energètica	21
Accés a l'aigua i governança	23
Educació comunitària i oci	25
Salut públic-comunitària i serveis socio-sanitaris	27
Urbanisme (eco)feminista	30
Vides lliures de violències masclistes	34
Xarxa econòmica i cooperativa	37
5. Reflexions finals	40
Referències bibliogràfiques	42

1.

! si parlem de transicions ecofeministes, què fem amb les ciutats?

1.1.

El que trobareu en aquest document

El context de la COVID-19 ha deixat en evidència quines són les dimensions prioritàries per a la sostenibilitat de la vida en societat, i per als ecosistemes. Aquestes dimensions garanteixen l'equilibri necessari per evitar el sorgiment i expansió de pandèmies. Com a rerefons, es manifesta el fracàs de l'actual sistema socioeconòmic, que és l'arrel que fa brollar les diverses crisis actualment existents: la climàtica i ambiental, la de cures, la social, l'econòmica i financera, la política i civilitzatòria. En resum, «una gran crisi socioreproductiva», en paraules de la filòsofa feminista Nancy Fraser¹.

Després d'un any i mig de pandèmia, la idea de la recuperació, i de fer noves polítiques públiques que estiguin a l'altura de les circumstàncies, és un repte, però també una oportunitat. Actualment, existeixen plantejaments diversos²: des de propostes de continuïtat, fins a finestres d'alternatives per al canvi i la transformació necessària per construir un model que garanteixi la cobertura de necessitats bàsiques de manera justa, equitativa i democràtica. Un model que projecti vides —les humanes, i les dels ecosistemes— que mereixin ser viscudes. Així, **les necessàries transicions ecosocials es plantegen ja no només com a desitjables i de justícia per a grans sectors de la població que no tenen accés als recursos i serveis més bàsics, sinó com a ineludibles i inajornables, també de cara als límits biofísics del planeta, amb fenòmens tan importants a redreçar com ara el canvi climàtic**. Transicions que passen per un canvi de mirada radical, i inclouen, entre d'altres, profundes transicions en el món de treball, integrant la dimensió de les cures, reivindicada per l'economia feminista.

¹ Fraser, N. (2020, octubre 19). Las contradicciones del capital y de los cuidados. CTXT. <https://ctxt.es/es/20200801/Firmas/31887/Nancy-Fraser-covid-capitalismo-crisis-feminismo-socialismo.htm>

² Ens referim, entre altres, als Green New Deals o Nous Pactes Verds. Sobre aquest tema, veure Pérez, A. (2021). Pactes verds en temps de pandèmies. El futur es disputa ara. Barcelona/Madrid: Observatori del Deute en la Globalització i Llibres en Acció. <https://odg.cat/publicacio/pactes-verds-pandemies/>

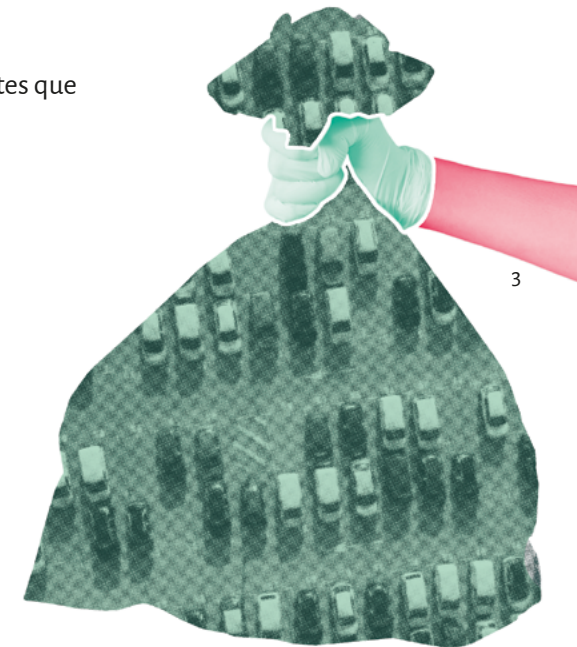
Per **transicions en el món del treball**, entenem una nova organització social que passa per la creació d'ocupació en aquells sectors en els quals hi ha involucrades tasques socialment necessàries per rellevar les activitats contaminants, i que no són prioritàries per al benestar de les persones.

En aquesta configuració sistèmica, i malgrat les limitacions en els marcs competencials, **sorgeix una gran diversitat de propostes transformadores, alhora que viables, en l'àmbit local. Propostes que es desenvolupen tant en l'àmbit rural com l'urbà, i que s'erigeixen des de la societat civil.** Així, els moviments de les dones i feministes, juntament amb els de l'economia social i solidària, i els de la justícia climàtica, entre d'altres, han presentat propostes en àmbits tan diversos, complementaris i transversals com són el de l'alimentació, l'energia, l'aigua, l'urbanisme, l'educació, la salut, les cures, les violències masclistes o la xarxa econòmica i col·laborativa.

Aquest document té la intenció de **formular una possible proposta de ciutat més habitable, cuidadora i resilient.** El text se centra a plantejar els principis ecofeministes que són necessaris per a la ciutat, i a assenyalar les bases de les polítiques públiques en les quals ens basem; procura aterrar propostes municipalistes de canvi per a la construcció d'un nou model i, finalment, llançar algunes preguntes i qüestions obertes a títol de reflexió final.

Els objectius del document són:

- ▶ Proposar **principis** necessaris per repensar les ciutats des d'una perspectiva ecofeminista.
- ▶ Elaborar **propostes i eixos d'actuació** en la construcció de ciutats ecofeministes.
- ▶ Concretar **models urbans** per a les transicions ecofeministes que volem i necessitem.

1.2.

Els ecofeminismes com a marc

El marc teòric³ pràctic del document s'enquadra bàsicament en l'àmbit dels ecofeminismes —principalment, constructivistes i materialistes—, així com en les economies feministes, els feminismes marxistes i materialistes.

Habitem un sistema capitalista cisheteropatriarcal, neocolonial, racista, ambientalment destructor, capacitista i urbanocèntric; un model socioeconòmic hegemònic que es fonamenta en formes de pensament i relacions binàries, oposades i excloents. **Els ecofeminismes posen fi a aquesta teoria i pràctica i ens assenyalen la interrelació entre les dinàmiques de subordinació de les dones i identitats dissidents i les dinàmiques de destrucció, explotació i dominació de la natura.** Aprofundeixen en la interdependència i l'ecodependència dels nostres cossos, de les nostres ciutats de ciment i asfalt, i reivindiquen el valor dels treballs essencials, de la reproducció social i de cures, que fan possible el manteniment i la producció quotidiana de la vida.

4

Els *ecofeminismes* conformen un corrent teòric, una proposta política, un(s) moviment(s) social(s) i una proposta vital que destaca la connexió entre la dominació, explotació i degradació de la terra i la natura no-humana, i l'opressió de les dones i les identitats dissidents, així com d'altres grups socials (pobles originaris, persones racialitzades, LGTBIQ+, entre d'altres)⁴.

Els ecofeminismes encarnen una proposta transformadora pràctica i teòrica en el marc d'una crisi multidimensional, des de la qual poder confrontar la idea de ciutat perquè aquesta pugui ser més habitable, cuidadora i resiliència. La confluència de perspectives històriques, materials i filosòfiques que conformen la seva mirada ofereix un escenari interseccional a partir del qual es poden abordar els eixos d'opressió. Aquests eixos travessen les relacions dins de la ciutat, des dels nostres cossos, barris i comunitats.

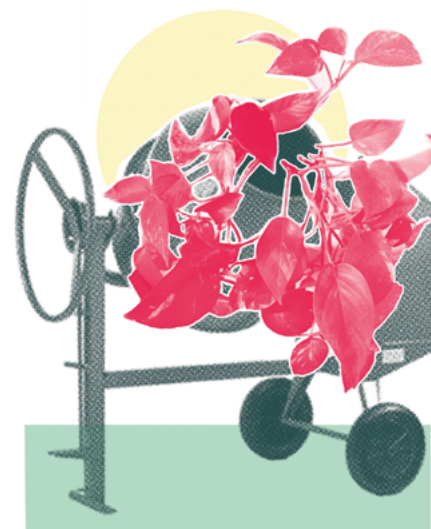
1.3.

Metodologia d'anàlisi

La metodologia d'anàlisi s'ha basat en la consulta de fonts secundàries, i en la realització d'entrevistes semiestructurades, centrades sobretot en propostes per a la realitat de la ciutat de Barcelona, però també per a d'altres territoris. Divuit dones i identitats dissidents han estat entrevistades⁵, i les seves experiències i idees inspiren el compendi de propostes detallades en el document. Aquestes dones participen en diversos espais, des d'una dimensió social, política i/o econòmica.

En el document es fa un esforç de **sistematització perquè les accions i polítiques plantejades puguin arribar a replicar-se en diferents realitats urbanes**. Però és important indicar que la metodologia d'investigació va sorgir d'entrada de l'exemple de proposta per al context de Barcelona. D'aquesta manera, ens basem en la seva configuració, teixit i competències municipals, i en els programes i polítiques públiques municipals que s'hi desenvolupen, de manera que els exemples aportats són majoritàriament d'aquesta ciutat. Cal matisar també que es tracta de propostes obertes que tenen la vocació de ser adaptades per complet als diferents contextos i variables que les componen.

5

³ En l'apartat de bibliografia es poden veure referenciades totes les autores en què ens basem.

⁴ Veure definició completa a <https://odg.cat/es/ecofeminismos/>

⁵ Veure el detall de les persones entrevistades en els agraïments inicials.

La ciutat des d'una perspectiva ecofeminista

La ciutat està definida entorn al subjecte Blanc Burgès Home Adult i heterosexual, que respon a la caracterització del subjecte hegemònic polític, econòmic, social i cultural.

Amaia Pérez Orozco

Des d'un marc conceptual ecofeminista ampli, podem concebre les ciutats com a territoris físics concrets construïts a esquena, i a costa, de boscos, llacs, rius, terrenys cultivables, aqüífers sans, i de la biodiversitat existent a l'interior, així com a expenses dels treballs de cures, i de la sostenibilitat de la vida.

Per tant, és en la seva naturalesa que es reproduïxen les lògiques d'apropiació de terres i recursos naturals essencials per a la vida, de consum sense límits d'una producció global i perifèrica, de creixement sense tenir en compte les conseqüències ambientals o els seus impactes materials. Modificacions, desplaçaments i destruccions de l'espai físic i de l'ecosistema que són acceptades per assolir l'ideal de ciutat neoliberal.

Quan parlem de **ciutats**, actualment, parlem d'un entramat complex on conviuen les diferents esferes de la vida, i on la producció i la reproducció de la vida connecten en múltiples processos travessats per un cos de ciment i asfalt. Les ciutats són una xarxa de relacions, sensacions i ritmes accelerats, en un cos pensat per i per a un subjecte neutre, autònom i independent. Es construeixen al voltant de les característiques d'un subjecte BBVAh⁶, i aquest en determina les formes de relació i de moviment.

Les ciutats són, així, producte de models diversos i contradictoris en els quals convergeixen espais de vida i trobada entre veïnes, i lògiques del binomi financerització-sector immobiliari, i relacions de negoci, inversió, producció i consum. En síntesi, **un model que respon a les lògiques del capitalisme global en la seva etapa financeritzada.**

6 El subjecte «BBVAh» (corresponent a les sigles en castellà de «Blanco Burgués Varón Adulto Heterosexual») respon a la caracterització del subjecte hegemònic polític, econòmic, social i cultural de l'antropòloga Maria José Capellín, i que recupera Amaia Pérez Orozco (2014). Aquest subjecte es presenta com a neutral en els processos de construcció del nostre sistema. Tal com les seves sigles indiquen, es tracta d'un subjecte blanc, burgès, mascle, adult, asfaltat, autònom, amb funcionalitat normativa, heterosexual, occidental i dels països del Nord-Centre, que modela les relacions sistèmiques i matrius de poder d'acord a les seves necessitats i interessos.

La **financerització** és un procés i una fase actual de l'economia capitalista en els quals les finances es tornen extraordinàriament poderoses, i entren amb força en les vides quotidianes i en les decisions polítiques internacionals, nacionals, regionals i locals. Es basa en l'especulació de diferents productes financers no vinculats a l'economia real, que es compren i es venen, generant plusvàlues d'origen fictici que no estan vinculades al valor d'un bé material, sinó al seu valor futurible⁷.

Les ciutats són, alhora, models insostenibles, de gran consum, extractivistes i colonialistes de recursos—humans i materials—obtinguts de l'àmbit rural i d'altres contextos internacionals, com ara dels anomenats «països del Sud»—en el cas de les ciutats occidentals—, a través de les cadenes productives i reproductives que sostenen el seu funcionament.

Des d'alguns paradigmes, com per exemple els ecofeministes, s'estén la idea que les ciutats—llocs on es concentra una part important de la població mundial—són un problema; a més de la **progressiva deshumanització de la vida a les ciutats i la dificultat de satisfer les necessitats i cures dels seus habitants, les seves estructures representen formes d'organització metabòlicament insostenibles des d'una dimensió ambiental i ecològica**.

En aquest context, les nostres veus se sumen amb més força als diversos plantejaments de les necessàries transicions ecofeministes i ecosocials també a les ciutats. Transicions que, en l'actualitat, són a debat entre la societat civil organitzada i les institucions, amb propostes múltiples, complementàries i divergents.

3. **Principis i valors ecofeministes per transitar**

Pensar les ciutats des dels ecofeminismes implica posar el dret col·lectiu de les cures en el centre de cada proposta, de cada política pública i de cada acció, així com la capacitat d'adaptar-se col·lectivament als reptes ecosocials i climàtics del futur.

Per tal de relacionar-nos des d'un punt de partida comú amb les nocions i perspectives dels ecofeminismes, és clau revisar els diversos corrents feministes i ecologistes. Per presentar les propostes que segueixen, hem volgut referenciar alguns dels seus **principis i valors**, classificats en tres grans perspectives—o cossos teòrics i pràctics—completament interrelacionades:

***l'economia feminista i
l'economia ecològica;***

***els béns comuns, les
sobiranes i els drets;***

***la sostenibilitat de la
vida i la resiliència.***

7 Exemples d'aquesta dinàmica reflectida en les nostres quotidianitats són l'energia, l'habitatge, l'educació, la salut, l'alimentació, les polítiques d'ajuda al desenvolupament o del clima. Recull la hipòtesi que tot és mercantilitzable, i que qualsevol cosa pot esdevenir un producte financer. Veure definició completa a <https://odg.cat/es/financierizacion/>

3.1.

Economia feminista i economia ecològica

L'economia és un concepte social que tradicionalment s'ha emmarcat en les lògiques d'una economia neoclàssica que redueix la mirada a les relacions de producció i de mercat, i vinculada a les relacions i experiències de vida dels homes⁸. Així, **l'economia s'ha construït obviant els cossos, les vides i les experiències de les dones i les identitats dissidents, invisibilitzant, menystenint i precaritzant els processos de (re)producció de la vida**. Ha generat una divisió entre les esferes pública i privada, i s'ha recolzat en un contracte social de divisió sexual i transnacional del treball. Es tracta, a més, **d'un model biocida que, desarrelat dels territoris i els ecosistemes, concep la natura com un context productiu aliè als seus efectes**, sense valor més enllà de proveir de recursos de forma infinita (Pérez Orozco, 2014). L'economia actual s'erigeix com un model androcèntric, antropocèntric i colonial, basat en l'explotació, l'espoli i la destrucció, social i ambiental, insostenibles en aquest planeta.

La proposta de l'economia feminista i l'economia ecològica és, a diferència del concepte d'economia hegemònica, **la idea d'una economia per a la construcció d'un model resilient que garanteixi el dret col·lectiu a les cures**. D'una banda, l'economia feminista fa visible, **dona importància i proposa la redistribució de les cures en la societat per al seu sosteniment i benestar**, entenent la nostra condició material d'interdependència, de ser cossos encarnats i vulnerables que necessiten d'altres cossos per sobreviure al llarg de la vida.

A aquesta noció d'interdependència se suma, des de l'economia ecològica, la consciència dels límits materials, físics i energètics de la planeta, així com la importància de preservar, cuidar i protegir els actius ambientals dels territoris i ecosistemes que ens envolten per a una major resiliència i sostenibilitat ambiental. Així, posa en valor les costes, boscos, rius, deltes i aqüífers sans, com a elements essencials per prevenir, mitigar i donar resposta als impactes socioecològics dels passius ambientals, passats, actuals i futurs.

Els *passius ambientals* són els impactes negatius i problemes ambientals que es deriven d'activitats humanes sobre el territori. Per exemple, la mineria, la mercantilització de terra i l'aigua, o l'extracció de petroli. Poden materialitzar-se en la contaminació de l'espai físic, la destrucció del territori i l'obscuració de cicles naturals regeneratius dels ecosistemes.

Plantegem, per tant, una economia que entengui també la noció de **ecodependència**, ja que les nostres vides habiten i es desenvolupen **inscrites dins d'un medi natural que té límits físics i s'autoorganitza en cicles naturals i cadenes tròfiques** permanents per mantenir-se i perdurar en el temps (Herrero, Pascual i González, 2018). Necessitem l'aigua, el sol i el vent, els sòls fèrtils i les seves plantes, fruits i llavors; depenem de l'entramat complex, divers i dinàmic de la biosfera per poder **sostenir la vida en condicions dignes i satisfer les nostres necessitats materials bàsiques**. En definitiva, ens trobem subjectes a la natura, els seus cicles i els seus límits materials, i corporalitzem cadascun dels impactes de la seva destrucció, contaminació i extralimitació.

Actualment, *les nostres vides no se sostenen globalment sobre els cicles regeneratius i reproductius de la natura*, sinó sobre la precarització i destrucció dels béns clau que permeten els processos de regeneració. Vivim sobrepassant anualment la biocapacitat de la terra, desregulant cicles i pertorbant l'indolència que produeixen canvis a gran escala i a gran velocitat.

⁸ Utilitzem el plural «homes» per fer referència al model hegemònic de masculinitat blanca, burgesa i occidental, una experiència que s'emmarca sota l'etiqueta del subjecte «BBVAh», anteriorment esmentada.

3. 2.

Comuns, sobirania i drets

Quan parlem de comuns, parlem d'**aigua, energia, aire net, terres fèrtils, boscos, aliments, processos que regeneren els (eco) sistemes vius, però també d'habitatge i internet, de comunitat i suport mutu, de salut pública i protecció col·lectiva, de cures i afectes**. Els comuns són tots aquells recursos col·lectius que són vitals per desenvolupar les nostres vides quotidianes i satisfer les nostres necessitats com a part d'una comunitat, des d'una òptica d'equitat, sostenibilitat, inalienabilitat i democràcia, bandejant l'acumulació, la propietat privada i la precarietat. La defensa dels béns comuns és un pilar fonamental dels ecofeminismes, i un element clau en la lluita per la desmercantilització de béns públics i drets d'accés universal.

Entenem **l'equitat** com la redistribució dels recursos i l'accés universal;

la **sostenibilitat**, com el reconeixement dels límits biofísics del planeta, que és garantia dels processos de reproducció social de les generacions futures;

la **inalienabilitat**, com l'extracció dels recursos dels cicles d'acumulació financera i la seva valorització per l'ús;

i finalment, la **democràcia**, com la participació radical de les habitant·s en la presa de decisions.

Els comuns ens situen en les coordenades de **poder decidir**, de **tenir agència i sobirania**. Obren la porta a pensar col·lectivament, des de la base, observant el que necessitem i les relacions dins de la comunitat; ens empenyen a recuperar la nostra capacitat de decisió, i a **reconèixer el poder que ja tenim**. És parlar de sobirania feministes, i de la **participació real** d'aquelles que habiten, treballen i viuen a la ciutat.

Situem la **perspectiva de drets**⁹ en aquesta dimensió, i ens referim a **tenir accés a satisfer necessitats materials i immaterials bàsiques** (moltes d'elles s'han integrat en el següent apartat a través de propostes de polítiques públiques relacionades). Com a corollari d'aquesta categoria, podríem parlar del dret a la ciutat. Un dret que s'entén com l'accés a recursos urbans més enllà del nivell individual, apuntant a la dimensió col·lectiva de poder remodelar els processos d'urbanització sense excloure cap persona que les habiti de poder tenir aquest dret (Harvey, 2008).

Hi incloem també la idea de **suficiència** entesa com **a accés a tot allò necessari per viure en condicions dignes** i poder **desenvolupar les pràctiques de l'anomenat, en llengua quítxua, «sumak kawsay», que s'ha traduït com a «bon viure» o «viure en plenitud»**. La noció de suficiència s'extrapola a la perspectiva de necessitats creades pel mercat, el consum sense fre i/o el discurs de l'abundància material com a sinònim de felicitat que introdueix la ideologia capitalista. Ens planteja concebre la vida des de la noció de ser cos, un cos vulnerable que necessita d'altres cossos, i relacionat metabòlicament amb l'entorn, integrat en les relacions complexes i cicles naturals del planeta (Mellor, 2019: 209). És un procés comunitari de transició cap a la sostenibilitat i la producció de la vida, i cap a la justícia socioambiental global.

Tal com recullen les economies feministes de ruptura, i la política econòmica ecofeminista, no són suficients els objectius d'igualtat d'oportunitats i de reconstrucció de l'estat de benestar: volem parlar de **«viure una vida que valgui la pena ser viscuda»** (Riu, 2003: 49). Per tant, pensar en el «bon viure» ens porta a preguntar-nos sobre quines vides aspirem a viure, com aspirem a sostenir aquestes formes de viure, quins treballs són essencials, com ens organitzem, com imaginem habitar els nostres cossos i territoris col·lectivament, com ens relacionem, redistribuïm les tasques i gestionem el poder.

⁹ Especialment referint-nos als DESCA, Drets Econòmics Socials Culturals i Ambientals, per garantir una vida digna, amb les necessitats bàsiques cobertes.

3.3.

Sostenibilitat de la vida i resiliència

En contraposició al model econòmic actual, des de l'economia política ecofeminista construïm la mirada entorn a la **sostenibilitat** de la vida, humana i dels ecosistemes. És un concepte que posa l'accent sobre els **processos i relacions que es produeixen de forma cíclica i constant per garantir la satisfacció de les necessitats de les persones i el seu desenvolupament en condicions dignes**. Posa de manifest que el procés és tan important com els resultats, el canvi i el conflicte, qüestionant els sistemes de poder que operen sobre les nostres realitats materials, encarnades i territorialitzades de manera desigual i combinada. Per tant, ens parla de **necessitats materials i immaterials**; de béns comuns i naturals; i de serveis, cures, afectes i cossos (Pérez Orozco, 2006), des dels **valors de la dignitat, la solidaritat i la coresponsabilitat**.

En aquesta línia, les mirades ecofeministes es troben travessades per la idea de **resiliència**, és a dir, de la **capacitat de generar comunitats arrelades capaces d'adaptar-se a canvis i noves circumstàncies**. Pensar les ciutats com a espais resilients —no de manera reactiva— i amb propostes alternatives i transformadores respecte al model actual, ens porta a analitzar el seu **metabolisme divers i heterogeni**, les relacions que s'inscriuen en els diferents **barris**, les **necessitats de les veïnes**, i buscar així respostes concretes a les diferents realitats, buscant el **benestar i la salut comunitaris**. La resiliència implica fer, de la fragilitat, la **vulnerabilitat** i la (inter)dependència, una **fortalesa**; implica deixar de donar l'esquena a la nostra pròpia supervivència.

14

4.

Propostes de polítiques públiques ecofeministes per a la ciutat

A continuació, desenvolupem els **nou eixos d'acció claus** que proposem com a espais d'**acció social, política, econòmica, activista i quotidiana**. Abans d'aprofundir en els eixos, volem assenyalar la importància de realitzar **diagnòstics previs de cada ciutat, i per barris**, per conèixer, de la mà dels seus habitants, quins són els seus reptes i necessitats, agents d'acció, i propostes i alternatives que sorgeixen en els marges de la xarxa pública.

Detallem tres supòsits de fons que considerem necessaris com a **marc essencial de la proposta**:

- ▶ **Memòria col·lectiva per transitar sense deixar ningú enrere:** recuperar genealogies de coneixements i pràctiques comunitàries, i reconèixer els sabers més enllà de llibres i acadèmies.
- ▶ **Desmercantilitzar les nostres vides per transitar:** el futur és públic, i els comuns són de totes, no una mercaderia; és fonamental protegir els nostres drets i garantir l'accés universal sense discriminació.
- ▶ **Canviar les bases del sistema per transitar cap a un model ecofeminista:** a més de canviar les formes de fer, viure i habitar la ciutat per superar la crisi ecològica i de cures, és imprescindible avançar vers una transició radical, ecofeminista i internacional, que inclou el món del treball.

15

4. 1.

Dret col·lectiu a les cures

Quan parlem de *cures*, fem referència a aquelles tasques necessàries i imprescindibles perquè la vida funcioni en el dia a dia. Les cures són un procés cíclic de reconstrucció quotidiana, sempre inacabat, del benestar físic i emocional de les persones. Parlem des de l'acció de cuinar, d'alimentar-nos, de tenir energia i aigua a casa, de netejar i netejar-nos, fins a l'acció de saber com estem, de descansar quan ens trobem malament, de preocupar-nos les unes de les altres.

Enunciar **les cures com un dret col·lectiu** és disputar la manera amb què han estat representades fins ara en les nostres societats, i estendre un model de tasques de responsabilitat compartida i comunitària, un model públic i d'accés universal, que no deixi ningú enrere. És un **dret de totes les persones a ser i sentir-se lliures de cuidar i ser cuidades, al llarg de la vida, i en relacions de reciprocitat**. Implica dotar-nos de la capacitat de decidir sobre quant, com i qui volem cuidar; de quant, com i per qui volem ser cuidades; fins i tot el dret de dir que no a les cures (Collectiva XXK, 2020: 20).

Amb l'objectiu de desvincular les cures del mercat, és fonamental equiparar drets i protegir les condicions de vida de totes les treballadores. Parlem d'escoltar i acompanyar les persones que treballen en el sector i en les famílies, i de redistribuir les tasques mal repartides i construir una responsabilitat compartida, des de les xarxes comunitàries i en reciprocitat.

De totes maneres, ens cal construir un model de cures que no se sustenti en l'explotació sistemàtica de les dones de diferents latituds: és imperant el reconeixement dels impactes de les cadenes de cures transnacionals, així com d'altres deutes que travessen la ciutat, coresponsables de la situació global.

Per **cadenes de cures transnacionals**, ens referim al fenomen de les cadenes de dimensions transnacionals i urbanitzades que es conformen, formalment i informal, a través de la fuga de les cures associades a la migració de les dones dels països del Sud, amb l'objectiu de sostenir quotidianament la vida. Així, parlem d'un procés de transferència dels treballs de cures associat a la migració de les dones de les perifèries globals que traspassen l'entorn familiar, la comunitat i el territori, i s'articulen d'acord amb el gènere, ètnia, classe i origen, entre d'altres.

Concretament, proposem les següents polítiques:

- **XARXES PÚBLIQUES I TERRITORIALITZADES DE CURES.** El futur és públic, i es conjuga amb la comunitat: és essencial un servei accessible i universal, integrat i vinculat als barris, en el quals les necessitats se situïn al centre. Per això, **cal remunicipalitzar i publicar els serveis de cures**, des del Servei d'Atenció Domiciliària (SAD) fins al servei de residències, i obrir nous espais de criança i llars d'infants, ampliant places públiques, i posant en valor el seu treball i serveis.

Cal impulsar xarxes comunitàries de cures i grups de suport als barris¹⁰, descentralitzats, democràtics, dignes i de qualitat, en els quals totes aquelles persones que formen part del sistema de cures de la ciutat tinguin veu. D'aquesta manera, oferir bancs de recursos i serveis públics de proximitat a persones en situació de dependència, des de la infància i fins a la vellesa. És important fomentar polítiques d'usos del temps com a mesura que acompanyi la desmercantilització de les cures.

- **PROMOURE SERVEIS ESTRATÈGICS CLAUS PER A LES TREBALLADORES DEL SECTOR DE LES CURES**, com són **els espais d'atenció i acompanyament a les cuidadores i receptores de les cures, i de les professionals de sector**¹¹. Espais que necessiten continuar revisant-se i descentralitzant-se per poder abordar els reptes en relació amb les cures de la ciutat sense deixar ningú enrere. Adaptar els serveis a

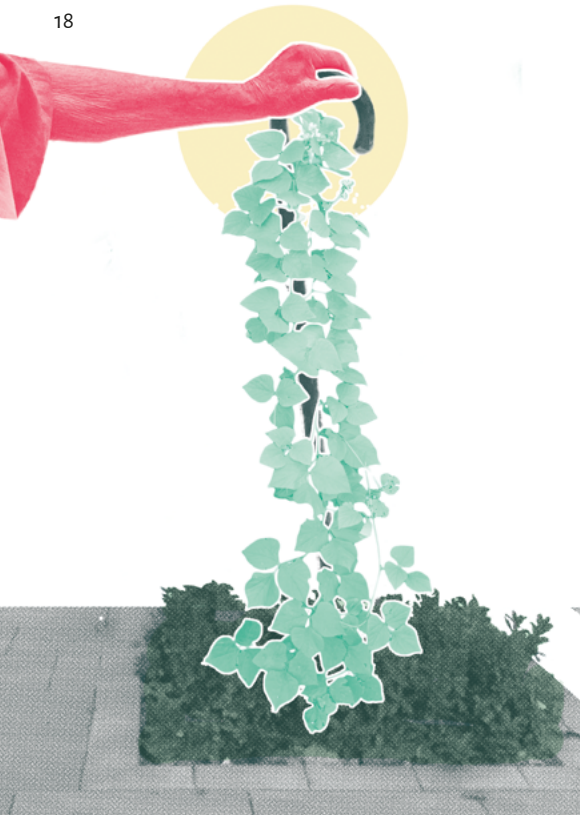
¹⁰ Un exemple és la recent proposta de "Vila Veïna" a Barcelona: https://www.barcelona.cat/infobarcelona/ca/tema/serveis-socials/neix-vila-veina-per-cuidar-en-xarxa-i-a-proximitat_1061264.html

¹¹ Un exemple d'això és el servei Barcelona Cuida: <https://www.barcelona.cat/ciutatcuidadora/es/espacio-barcelona-cuida/que-es>

les necessitats de les cuidadores, en accessibilitat, serveis i horaris més enllà dels clàssics d'oficina. Són una peça essencial per millorar les condicions laborals i vitals de les treballadores de la llar i de les cures.

- **PLA DE XOC PER A LES TREBALLADORES DE L'ÀMBIT DE LES CURES.** S'han de desvincular les cures del mercat, és fonamental equiparar drets i protegir les condicions de vida de totes les treballadores. Les ciutats han de **ser un pol més de pressió estatal per a la ratificació del Conveni 189 de l'OIT i de la Recomanació 201**, que promoguin i **impulsin l'empadronament sense domicili fix i facilitin els processos de regularització administrativa**, sense penalització.

18

4. 2.

Sobirania alimentària

A les ciutats predomina un model alimentari basat en importacions agroalimentàries, en un sistema desterritorialitzat i precaritzat, i que genera un gran impacte social i ambiental. Aquest model parteix de la creença que es pot dissociar la terra, de la capacitat d'alimentar-nos, i normalitza transports de llarg recorregut, empaquetats excessius, i l'existència de monocultius. La producció, la distribució, el consum i l'aprovisionament es regeixen per les lògiques del mercat, en lloc de regir-se per les necessitats socials i els límits planetaris.

Cal **transitar cap a un sistema alimentari de ciutat que tingui en compte els seus propis límits i necessitats**, que reconegui els seus vincles, i la seva dependència d'un món rural invisibilitzat i subalternitzat. **Construir un sistema coresponsable i conscient.** En definitiva, plantejem transitar d'un model de grans superfícies, competència exacerbada i consum il·limitat, cap a un model alimentari de proximitat i de qualitat, que no perjudiqui la vida a les comunitats productores ni destrueixi ecosistemes. Es tracta de recuperar el procés de presa de decisió, perquè la ciutat es converteixi en un agent de canvi a través de:

19

- **LA HUMANITZACIÓ DE LES CADENES DE DISTRIBUCIÓ, DESENVOLUPANT COMUNITATS TERRITORIALITZADES, AGROECOLÒGIQUES I FEMINISTES**, en les quals les productores i consumidores es relacionin des de la cura mútua i la coresponsabilitat, reconstruint ponts entre el camp i la ciutat. Per a això, es podrien concretar polítiques públiques que **fomentessin el comerç local i de proximitat, tinguessin cura de la xarxa de mercats municipals, de mercats de productors i de les fires itinerants, i fomentessin la consciència en relació amb els productes de temporada**, tot recuperant la biodiversitat alimentària. Igualment, hem de fer possible **que el fet de viure de la terra no condemni ningú a la precarietat**, situant la ciutat com a punta de llança en l'aprovació d'una renda bàsica camperola.
- **FACILITAR ESPAIS DE FORMACIÓ, INTERCANVI I DINAMITZACIÓ LOCAL ALIMENTÀRIA.** Impulsar **estratègies de producció, distribució i consum més col·lectives**, com ara campanyes per a la compravenda col·lectiva i conscient, a fi d'arribar a ajustar les quantitats a les necessitats, i a través de productes ecològics, de més qualitat i més respectuosos amb els ecosistemes.

■ **POSAR EN VALOR I IMPULSAR L'AGROECOLOGIA I L'AUTOCONSUM.**

L'alimentació ha de ser un dret garantit per les administracions públiques: és essencial pensar quines són les nostres necessitats alimentàries, quins són els recursos de què disposem, i organitzar la producció en els diferents nivells de govern. Per a això, un repte inicial clau és posar en valor les alternatives i espais comunitaris que cobreixen les esquerdes del sistema actual; és imprescindible **donar suport a les xarxes i grups de consum agroecològic**, els mercats locals, la compra pública, els supermercats cooperatius, i els menjadors socials i escolars.

Protegir i conservar els terrenys fèrtils i agraris, impulsant i promovent els horts comunitaris dins de la ciutat, en sòl urbà o en terrats; i **enfortir i posar en valor la producció per a l'autoconsum**, facilitant l'accés a la terra per a l'autoproducció, especialment per a les dones.

4.3.

Sobirania energètica

El model energètic hegemònic a les grans ciutats del món occidental —i també en d'altres contextos— es caracteritza pel seu alt consum, però també per la seva escassetat de fonts d'energia pròpies. Es dona un context de forta dependència de fonts centralitzades majoritàriament en mans de l'oligopoli, i de recursos que provenen de l'exterior, amb un sistema de distribució poc transparent i participatiu. L'energia es comprèn des d'una òptica individual i no col·lectiva, de manera que el dret a l'energia no està cobert per a totes les veïnes de la ciutat; una part de la població no té accés a l'energia necessària per a la vida —pobresa energètica—, i les usuàries no poden decidir sobre la seva gestió, de manera que no tenen veu sobre un bé comú essencial.

Cal **un model energètic que sigui respectuós amb l'entorn natural, social i cultural, i que sigui territorialitzat, resiliència i democràtic** en relació amb les decisions sobre l'energia, que deixi enrere l'opacitat i la inaccessibilitat. Un marc de **sobirania energètica municipal** ha de cobrir les necessitats de les veïnes i fer-se responsable dels impactes del consum energètic a l'exterior, sent coresponsable dels límits biofísics a escala global.

Per avançar en aquesta direcció, resulta clau:

- **GARANTIR LA GENERACIÓ I APROVISIONAMENT ENERGÈTIQUES MITJANÇANT UNA EMPRESA PÚBLICA MUNICIPAL. Democratitzar el servei i fer efectiva la participació comunitària** —d'organitzacions, associacions de veïnes, moviments socials, així com d'usuàries— en el seu funcionament i gestió. **Promoure el coneixement dels drets energètics** de totes les persones, generant espais de decisió locals i democràtics, i assegurant la seva participació per repensar comunitats i barris resilients.
- **RECONÈIXER, FACILITAR I IMPULSAR LA CONSTITUCIÓ DE COMUNITATS ENERGÈTIQUES LOCALS (CELS).** Les institucions locals són un actor fonamental per a la democratització de l'energia a través de la **promoció de les CELS**¹², que ofereixen un marc estratègic per al desenvolupament d'una energia de propietat i gestió comunitària. Les institucions han de facilitar els tràmits administratius, i oferir espais

¹² Veure document de la Xarxa per la sobirania energètica a: https://xse.cat/wp-content/uploads/dlm_uploads/2021/06/Comunitats-Energetiques-Locals.-Ciudadania-per-la-sobirania-energetica.pdf

de trobada per incentivar i motivar la constitució de CELS als barris, fomentant l'empoderament, la participació, la cooperació i la creació de xarxes veïnals.

Fomentar polítiques i brindar recursos per a la instal·lació de plaques fotovoltaïques als terrats dels edificis, públics i de comunitats veïnals, que tinguin les condicions adequades, així com d'altres propostes d'autoconsum energètic, apropant el coneixement, gestió i aprovisionament de l'energia a les habitants de la ciutat.

- **IMPULSAR L'ANÀLISI I LA TRANSPARÈNCIA, I PARTICIPAR EN ORGANITZACIONS SUPRAMUNICIPALS O MANCOMUNADES.** **Constituir un Observatori Municipal de l'Energia** que anualment realitzi el seu balanç social, anàlisi d'impactes i seguiment dels principis de sobirania energètica a la ciutat i, a la vegada, elabori plans de decreixement energètic a causa de l'alt metabolisme energètic de la ciutat. **Treballar en xarxa a través d'organitzacions supramunicipals o mancomunades** per visibilitzar experiències de gestió elèctrica municipal, coordinar les seves accions i fomentar un model energètic just, democràtic i sostenible¹³.

4. 4.

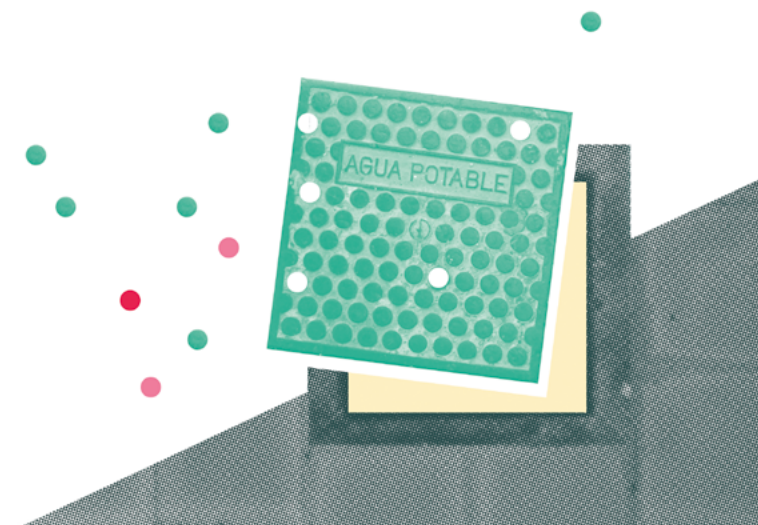
Accés a l'aigua i governança

Llevat d'excepcions¹⁴, l'àmbit de l'aigua a les grans ciutats compta amb un model de governança privada i mercantilista, en el qual les veïnes i usuàries són clientes, i la seva capacitat econòmica marca l'accessibilitat i ús. Es tracta d'un model allunyat de les realitats locals i de les persones, que prioritza el benefici i el consum, en contraposició a les necessitats socials, territorials i ambientals, de manera que el dret humà a l'aigua no està garantit per a totes les habitants de la ciutat.

És important remarcar que **aquest model té un major impacte sobre les dones**. Són les principals afectades per la falta d'accessibilitat, la qual provoca angoixa, pressió, desequilibris dels temps dedicats als processos de sostenibilitat de l'aigua o culpabilització, entre d'altres. Les dones són les que dediquen més temps a la recerca d'ajudes socials per als subministraments bàsics, i a garantir el benestar a casa seva.

¹³ Per exemple, com és el treball en xarxa que realitza l'Associació de Municipis per l'Energia Pública (AMEP): <https://www.terrassa.cat/hu/amep>

¹⁴ En els últims anys, el servei de l'aigua ha estat (re)municipalitzat en diverses ciutats de l'estat espanyol i d'altres països, apostant per la gestió pública. Consultar la base de dades internacional de serveis desprivatitzats de la campanya *The future is public* a <https://publicfutures.org/#/index>

Replantegar el model d'**accessibilitat i governabilitat de l'aigua** passa per adoptar una mirada integral i vinculada al territori que **reconegui el valor social i ecològic de l'aigua**. És garantir una gestió de l'aigua, entesa com a **dret humà i bé comú essencial**, que parteixi des de l'accés a la informació, la universalitat i la transparència, i faci visible la seva importància per al benestar social en la salut pública. Aquesta gestió ha de venir acompanyada d'una nova cultura de l'aigua, per prendre consciència de la cura de l'aigua durant tot el seu cicle. Per tot això, és important:

- **FOMENTAR L'ACCÉS UNIVERSAL I LA GOVERNABILITAT DE L'AIGUA, EN EQUILIBRI AMB EL TERRITORI.** Una gestió adaptada a les necessitats de qui habita la ciutat, amb protecció i conservació dels propis ecosistemes hídrics. Territorialitzar la gestió de l'aigua, de manera que adapti la demanda i el consum de l'aigua a les possibilitats i necessitats dels diferents barris i districtes de la ciutat, tot intervenint en els debats de planificació urbanística, programes d'actuació, projectes i obres. Des de processos de naturalització a sistemes de drenatge, fins a l'aprofitament d'aigües grises, tenint en compte el conjunt del metabolisme urbà. Ara bé, és important tenir cura dels ecosistemes hídrics presents a cada ciutat —quan n'hi ha—, conservant i garantint la salut dels aquífers, rius i fonts que puguin tenir al seu voltant.

Articular i proposar un sistema tarifari just, basat en trams de consum, que incorpori els costos ambientals, i que incentivi la reducció del consum.

- **IMPULSAR LA PARTICIPACIÓ I LA COGOVERNANÇA DE L'AIGUA.** Cal **garantir la transparència i l'accés universal a la informació de tot el cicle de gestió de l'aigua; avançar en la constitució d'espais de participació descentralitzats i digitals**, tot promovent projectes comunitaris i participatius per a l'elaboració de propostes d'ús, manteniment i conservació dels ecosistemes hídrics; i **desenvolupar eines i plataformes digitals que donin suport i fomentin la participació**.
- **DEFENSAR LA GESTIÓ PÚBLICA DIRECTA.** Les privatitzacions i externalitzacions del servei han tingut greus impactes i mancances a l'hora de garantir el dret humà a l'aigua, anteposant els beneficis, a la cobertura universal del servei. És essencial recuperar l'autonomia municipal en la gestió de l'aigua, (re)municipalitzar el servei, que vagi

més enllà del clavegueram. És important **construir una estructura municipal de control i fiscalització de la gestió de l'aigua, posant en valor experiències municipals de gestió público-comunitària de l'aigua ja existents**¹⁵.

4. 5.

Educació comunitària i oci

L'educació és un motor central per a la transformació social. Tot i que les competències municipals en l'àmbit de l'educació es poden veure limitades en contextos com el nostre, compta amb la capacitat d'incidir, i a través de la seva acció i política pública, inclinar la balança. Parlem de les escoles, els seus patis, carrers i parcs; de les associacions de famílies d'alumnes i associacions de veïnes; dels menjadors, els centres recreatius, i les activitats extraescolars. La suma d'aquests espais de relació i activitat conformen una comunitat diversa i cuidadora que necessita desvincular-se de les ingerències del mercat que la desmantellen.

És important que la ciutat estigui implicada en l'educació i en la formació al llarg de la vida, que se sumi a les lluites per un **model educatiu integral, amb perspectiva ecosistèmica, 100% públic i gratuït, i que eduqui per formar una ciutadania lliure i amb esperit crític**. S'han d'eliminar les barreres d'accés i posar fi a la reproducció de prejudicis i actituds discriminatòries;

¹⁵ En el territori català, veure l'exemple de la Taula de l'Aigua de Terrassa: <https://www.taigua.cat/observatori-de-laigua/>

posar en valor la tasca de les professionals i de les famílies; situar al centre el benestar i l'aprenentatge. Per això, proposem:

- **DEFENSAR LES LLARS D'INFANTS PÚBLIQUES.** És imprescindible garantir una primera infància digna, un servei públic i de qualitat de cures, criança i desenvolupament. Cal **promoure i estendre el sistema municipal d'escoles bressol públiques i gratuïtes**, augmentant l'oferta de places, distribuïdes per tota la ciutat, i amb condicions dignes per a les treballadores. **Revisar i aplicar un model de tarificació social**, analitzant els seus impactes i les bretxes de gènere, ètnia, classe, origen, etc., que pugui tenir. A la vegada, s'ha de treballar per incrementar la inversió pública.
- **CONVERTIR CADA BARRI EN UNA COMUNITAT D'APRENTATGE.** Aconseguir que les aules i patis siguin espais de trobada entre professors, famílies i alumnat, generant espais de cooperació i aprenentatge en la diversitat i la solidaritat. Cal **impulsar programes feministes i ecologistes a les aules**, reforçar el compromís amb l'emancipació, el pensament crític, el respecte i la diversitat, i el vincle d'aquest amb les necessitats dels barris. Igualment, s'haurien de **publicar els serveis extraescolars**.
- **EDUCAR COL·LECTIVAMENT EN L'ESPAI.** Cal anar avançant en la desmercantilització de totes les esferes d'aprenentatge. Per començar, és essencial **recuperar els carrers com a zones de joc i vida**¹⁶: naturalitzar, pacificar i fer més segur l'espai urbà, amb l'objectiu de generar espais de convivència i de trobada comunitària. Ampliar i visibilitzar les àrees de joc presents a la ciutat¹⁷, potenciar els espais lúdics de parcs, places, jardins i interiors d'edificis; generar nous espais de trobada i lúdics en els xamfrans dels edificis; oferir equipaments públics, inclusivament i accessibles a les associacions, grups d'oci i comunitats veïnals.

4. 6.

Salut pública-comunitària i serveis socio-sanitaris

La salut i l'activitat socio-sanitària són peces centrals per transitar cap a una ciutat habitable, cuidadora i resilient. Són indicadors de benestar social que s'associen a les condicions de vida i de treball de les veïnes, connectats a diferents esferes de la governança urbana: des de la planificació urbanística fins a l'habitatge, l'alimentació, les cures, la qualitat de l'aire i l'accés a l'aigua, el transport o la gestió de residus, entre d'altres. Per tant, per abordar aquestes dues àrees —estretament vinculades—, els governs locals juguen un paper essencial en la coordinació i avaluació de l'acció, al costat d'altres institucions, i amb la comunitat.

Actualment, el model sanitari predominant a moltes ciutats és hospitalocèntric, centrat en la malaltia, i de resposta medicalitzadora; un model que sovint limita la capacitat de prevenció del malestar o afecció, així com l'acció comunitària, i que redueix recursos a una atenció primària que hauria de ser l'eix per garantir la salut pública. Repensar el model implica **projectar la salut de forma col·lectiva, amb participació diversa i escolta de les necessitats bàsiques, partint des de les unitats territorials de major proximitat de la ciutat: els barris**.

També cal revisar el sistema socio-sanitari actual, des de les residències fins als espais de criança i cures col·lectius; un sistema que ha de ser remunicipalitzat i gestionat per les habitants, cooperatives de cuidadores i el conjunt de el teixit socioeconòmic. **És important plantejar un nou model de dependència, cures i envelliment**, articular-lo des de l'escolta i l'acompanyament, dotar-lo d'una dimensió humana i construir-lo des d'un espai proper a la llar, estant sempre vinculat a equips referents d'atenció primària.

¹⁶ Veure l'exemple de partida del programa Barcelona ciutat jugable, amb el següent marc d'estratègia per avançar cap a una ciutat jugable: (1) múltiples propostes de jocs creatius i amb reptes per al desenvolupament saludable dels infants; (2) espais físics diversos, estimulants, connectats i accessibles; (3) espais de joc inclusivament per edats, gèneres, orígens i diferents capacitats; (4) contacte amb la natura, zones verdes i el joc amb l'aigua i la sorra; (5) joc compartit, intergeneracional i col·laboratiu; (6) lloc de trobada i convivència comunitària; i (7) ecosistemes lúdics i entorn segur i jugable.

¹⁷ Un exemple és el programa Patis oberts de diversos municipis catalans, que consisteix a ampliar la utilització dels centres educatius més enllà de l'activitat i l'horari escolar.

En aquest sentit, plantegem tres eixos d'actuació per parlar de la salut públi-co-comunitària i dels serveis sociosanitaris públics, bàsics i descentralitzats:

- **UN SERVEI DE SALUT DESMERCANTILITZAT. Publicar i/o (re)municipalitzar els diversos serveis mèdics bàsics**, des del servei de podologia, logopèdia, fisioteràpia, dermatologia, i odontologia, fins al servei de salut mental i d'atenció psicològica, garantint l'accés universal i cures de la salut pública.
- **SALUT COMUNITÀRIA I BENESTAR PÚBLIC.** Cal un model participatiu que doni veu a les persones que es troben en els processos de disseny de política pública, tenint en compte la diversitat social i comunitària. **Els centres d'atenció primària haurien de ser l'eix vertebrador del sistema de salut** de la ciutat, i de treballar des de la perspectiva del dret a la salut, des dels drets sexuals i reproductius fins al dret a la salut mental. **Situar i visibilitzar la salut pública i comunitària**, i analitzar els impactes que hi té cada proposta de política pública, aplicant així una mirada integral i interdependent en el seu plantejament¹⁸.
- **CIUTATS CUIDADORES I COMPASSIVES.** En l'acció sociosanitària és imprescindible crear espais que siguin llars, llocs de relació i de trobada. **Potenciar un model d'atenció de comunitats de gent gran** en el qual es gestioni la vellesa des d'una mirada col·lectiva i coresponsable, d'empoderament i de treball comunitari. Així, cal impulsar els habitatges col·laboratius i les arquitectures de les cures, donant resposta a les necessitats de la vellesa des de la companyia, l'economia compartida, l'autogestió de les necessitats diàries i la col·lectivització de serveis, per tal d'abaratir costos. Igualment, cal **aprendre dels models i projectes de ciutat compassiva**¹⁹, que reivindiquen la capacitat d'agència de les persones fins al final de la vida, oferint-los suport i benestar.

Entenem per **habitatges col·laboratius** els apartaments privats complets que compten amb espais i/o serveis comuns compartits entre les persones residents. Aquests habitatges es basen en sistemes d'organització interna horitzontals que fomenten la col·laboració interna per a la consecució d'objectius concrets. Així, tal com recullen, suposa l'existència d'una personalitat jurídica col·lectiva, uns mecanismes de gestió específica, i l'existència d'una sobirania veïnal per prendre decisions.

Les **arquitectures de les cures**²⁰ responen a la necessitat de visibilitzar els processos d'habitatge col·laboratiu com a part d'una xarxa més àmplia, trencant amb una possible percepció de convertir-se en un aparcament de gent gran. Són l'entramat on se situen aquest mode habitacional, i els centres de dia per a gent gran, els equipaments i espais públics, els centres cívics de barri, els bars, cafeteries i centres de restauració, les festes de barri i la vida que es genera als carrers i places de la ciutat. És a dir, són una eina per fer públiques les cures invisibilitzades i donar-los visibilitat en els espais públics i comuns.

20 Seguint la proposta teòrica i pràctica de Mogollón i Fernández (2016).

18 Veure l'exemple programa Barcelona Salut als Barris, a <https://www.aspb.cat/documents/barcelona-salut-als-barris-com-desenvolupar-estrategia-de-salut-comunitaria/>

19 Hi ha diferents programes i projectes que s'impulsen en el marc de 'Ciutats compassives'. Farem referència a dos d'ells: el primer a Vitòria, de l'Asociación Música Arte y Proceso (MAP), (2019). *Vecindario compasivo: el poder de la comunidad en los cuidados al final de la vida y soledad*. Projecte sociocomunitari 'Vivir con voz propia'. https://bideoak2.euskadi.eus/debates/debate_1253/musicoterapia.pdf; i un segon al Regne Unit, Kellehear, A. (2020). *The Compassionate City Charter*. Compassionate Communities UK. <https://www.compassionate-communitiesuk.co.uk/the-compassionate-city-charter>

4. 7.

Urbanisme (eco)feminista

Les ciutats s'han pensat, construït i normativitzat des de la perspectiva de facilitar la vida productiva dels homes. És essencial canviar el paradigma i, per això, cal repensar els espais públics i habitables de la ciutat per a grans i petits, per a dones i identitats dissidents, per a les noves veïnes i per a les veïnes de tota la vida, abandonant el model de ciutat monofuncional.

L'urbanisme és la pràctica política d'ordenar la ciutat, d'observar com la part física de la ciutat es relaciona amb els seus habitants i les seves vides quotidianes, amb les activitats que s'hi desenvolupen. Aquesta mirada ha de respondre a les diversitats existents a les ciutats i acompanyar-se de perspectives feministes, ecologistes, socials, de base interseccional i pública. És urgent **donar valor i enfortir el dret a l'habitatge, el dret a la ciutat, i impulsar projectes transformadors, vinculats als barris i amb participació dels seus habitants**. Així, es facilitarà avançar i consolidar un **model de ciutat cuidadora**.

La ciutat ha de ser entesa com un espai interrelacionat i interdependent, tenint en compte les necessitats, impactes i cadenes per a la sostenibilitat de la vida, incloent-hi les polítiques ambientals, de mobilitat i de gestió de residus. Les línies de treball a desenvolupar des dels governs locals haurien d'integrar-se en:

- **AVANÇAR CAP A UNA CIUTAT CUIDADORA²¹**. Les cures, la criança, la comunicació, la salut, la seguretat i el treball són peces fonamentals per a la vida de les ciutats, i han d'estar presents en els criteris de disseny i gestió urbana. **Generar espais i equipaments des dels barris**. Necessitem apropar els espais de cures —llars d'infants, residències, centres de dia, etc.— a la unitat més pròxima de la vida quotidiana.

Crear unes ciutats-poble de proximitat que prioritzin les persones, i que fomentin l'urbanisme de la vida quotidiana²². Els barris s'han d'adaptar per satisfer totes les necessitats bàsiques —habitatge, treball, salut, educació, comerç, oci, i altres activitats socioeconòmiques— en un radi de quinze minuts a peu. **Convertir la ciutat en un**

espai en el qual la mobilitat es basi en caminar, fer ús de la bicicleta o del transport públic, promovent aquests mitjans de transport per sobre del vehicle privat, facilitant àrees d'intercanvi i de transbord. D'aquesta manera, es podrien ampliar, optimitzar i condicionar els espais urbans, proveint les ciutats de carrils i aparcaments de bicicletes i altres vehicles no motoritzats, estenent la xarxa de transport públic, pacificant carrers i ampliant voreres, i naturalitzant les vies de la ciutat de forma inclusiva. **Teixir un entramat mòbil de diferents nivells i velocitats**, a través de polítiques de transport públic i rodat, i de mobilitat activa, incentivant la relació entre habitatge i equipaments, amb l'entorn natural i les condicions climàtiques.

Seguir promovent un coneixement col·lectiu de la ciutat reconeixent els espais quotidians de les veïnes, mapejant les zones de ciutat prohibida, fent marxes exploratòries als barris²³ i plantejant els diferents reptes de seguretat —il·luminació, estat del paviment, visibilitat, transport, entre d'altres²⁴—.

Els **mapes de ciutat prohibida** són iniciatives dissenyades des dels urbanismes feministes amb l'objectiu de projectar, de la mà del veïnat i el teixit associatiu i organitzat de les ciutats, tots aquells punts i espais de trànsit en els quals les dones, de nit, se senten insegures, o en els quals s'han produït episodis de violència. Aquests projectes s'han impulsat en ciutats de tot el món, com Mèxic DF, i en diverses ciutats del País Basc, com ara Bilbao, Sant Sebastià i Basauri.

21 Concepte encunyat per Blanca Valdivia Gutiérrez, Collectiu Punt 6, el 2016: https://elpais.com/elpais/2016/03/18/seres_urbanos/1458284400_145828.html

22 En el cas de Barcelona, hi ha la proposta de superilles, que s'està implementant en alguns barris: <https://ajuntament.barcelona.cat/superilles/es>

23 Sobre propostes de marxes exploratòries als barris veure Derivas feministas para cambiar el sistema: <https://colectivaxk.net/experiencias/derivas-feministas-para-cambiar-el-sistema/>

24 Sobre auditories de seguretat urbanes, veure el següent document de Collectiu Punt 6: http://www.punt6.org/wp-content/uploads/2016/08/Entornos_habitables_CAST_FINAL.pdf

- **DEFENSAR EL DRET A L'HABITATGE.** Cal promoure un equilibri ambiental i d'usos de la ciutat, deixant enrere els models de ciutats aparcador i/o evitant el monocultiu turístic, i frenant l'expulsió de les veïnes i l'especulació financera del parc d'habitatge. **Incrementar el parc d'habitatges públics.** No és qüestió de construir nous edificis, sinó de revisar els edificis ja construïts i que es troben buits, i així com els equipaments públics en desús, per replantejar les seves funcionalitats. Cal **ser agent de canvi en la protecció del dret a l'habitatge**, denunciar les pràctiques especulatives del sòl urbà i de l'habitatge, i defensar la regulació del preu del lloguer. S'haurien d'impulsar polítiques d'acompanyament a la vellesa, i de supervivents de violències, d'emancipació juvenil, de resposta a l'emergència habitacional, i de famílies monoparentals.

Fomentar projectes de rehabilitació i transformació d'espais urbans, acompanyats de processos d'empoderament veïnal, i teixint xarxa comunitària a través de projectes de cessió d'ús i cohabitatge, com ara les cooperatives d'habitatge. **Recuperar espais intermedis entre l'espai públic i el privat en edificis**, que proporcionen serveis a prop de casa, i permeten que les petites comunitats socialitzin, com ara els trasters a la planta baixa, les sales de reunions, les sales de neteja, els patis i els terrats comunitaris.

Deixar enrere les normatives municipals d'uniformitat de façanes, i **promoure i blindar normatives de promoció de la vida als balcons i finestres**. Les persones se senten més segures en passejar i transitar per espais habitats, on se senten veïnes, i es veuen parcs, comerços i zones de joc; les finestres i balcons són ulls i orelles als carrers, i promouen la connexió entre carrers i habitatges.

- **CONSTRUIR UNA CIUTAT RESILIENT I SOSTENIBLE.** La planificació urbanística de la ciutat ha d'adoptar una mirada d'adaptació a les modificacions de l'entorn i als efectes del canvi climàtic, tenint en compte que les temperatures seran cada vegada més càlides, es reduiran les precipitacions i el fenomen de l'illa de calor provocarà que alguns punts de la ciutat resultin inhabitables.

Protegir les zones naturals de la ciutat. Fomentar usos no-mercantilitzats de l'espai públic i vegetaltització de la ciutat, descentralitzant i estenent les zones verdes i arbrades per tota la ciutat, proporcionant espais municipals de gestió comunitària per a tots els

col·lectius socials. **Impulsar el llançament i extensió de la proposta de refugis climàtics i de cures**, on les veïnes puguin protegir-se en èpoques de calor, forts temporals, etc.

Per **refugis climàtics**, volem dir llocs accessibles i gratuïts per a totes les veïnes que durant episodis climàtics extrems proporcionin confort tèrmic, descans i seguretat. Poden ser equipaments públics amb aquestes funcions, com ara escoles, parcs i altres espais municipals.

Convertir els terrats de la ciutat en espais de trobada, generació d'energia i autoconsum alimentari. Repensar el model de gestió de residus, estenent, per exemple, el sistema de recollida porta a porta, que ja es desenvolupa en algunes ciutats, i promocionant una cultura de menys residus. Generar una xarxa d'aprofitament de les aigües pluvials, ampliar el sòl destinat al seu reciclatge, i estendre els sistemes recollectors a diverses zones de la ciutat.

4. 8.

Vides lliures de violències masclistes

En el territori de la ciutat conviuen altres violències masclistes que escapen de les mirades clàssiques respecte de la violència en les relacions sexoafectives i d'abús sexual. Les violències masclistes comparteixen espai i es retroalimenten de les violències institucionals i judicials; l'estigmatització i la revictimització; els processos de securització urbana i gentrificació, que criminalitzen, expulsen veïnes i empobreixen seves condicions de vida; les violències econòmiques, laborals i de negació d'accés a serveis i béns bàsics per a la pròpia supervivència; les violències sanitàries, de sobrediagnòstic, sobremedicalització, privació del dret al propi cos i culpabilització.

Les **violències masclistes** són una vulneració dels drets humans, i constitueixen un impediment perquè les dones i persones LGTBIQA + puguin assolir l'autonomia i llibertat plenes, com a conseqüència de viure en un sistema masclista i cisheteropatriarcal regulador de la conducta. Són violències de naturalesa multicausal i multidimensional, que s'expressen de forma diversa, i tenen com a resultat un dany, agressió i/o sofriment físic, sexual, psicològic, econòmic, ambiental i/o social.

La convergència de totes aquestes violències que habiten la ciutat fa necessari **emprendre'n un abordatge multidimensional i multinivell**, des de tots aquests àmbits: l'ocupació, les relacions socioeconòmiques, la defensa dels drets socials, l'ecologia, l'antiracisme, l'urbanisme, la mobilitat, la salut comunitària, les cures, l'educació, l'alimentació, i les sobirania sobre béns comuns i serveis essencials.

És fonamental destinar grans esforços per part de tot el teixit de la ciutat, i actuar al voltant de diverses línies, entre elles:

- **RESPONDRE A LA URGÈNCIA.** Les ciutats han d'enfortir i ampliar el seu servei de resposta a les violències masclistes, avançant cap a un model de resposta àgil, descentralitzada, i amb un acompanyament complet i d'acció comunitària. S'ha d'oferir acompanyament psicològic, econòmic, individual i grupal a les supervivents de la violència. Per a això, s'ha de **dotar les ciutats de serveis especialit-**

zats²⁵ amb tots els recursos necessaris i essencials per respondre a l'emergència i vulnerabilitat, garantint unes condicions laborals dignes per a totes les treballadores, i reconeixent l'acció especialitzada de les treballadores, ampliant places i promocionant cicles de reciclatge formatiu.

Treballar per a un abordatge territorial i descentralitzat d'atenció a les supervivents, trencant els cercles d'aïllament, soledat i silenci, a través de la presència als barris, garantint un servei públic, d'accés universal, de qualitat i de proximitat. El benestar de la supervivent i la seva capacitat d'agència s'han de situar al centre de tota acció, desterrant processos de revictimització, infravaloració, paternalisme i control.

Assegurar una comunicació fluïda entre els serveis i actors que es relacionen dins el circuit d'atenció a les violències, públics i comunitaris, com són la diversitat de teixit d'associacions, cooperatives, col·lectius i/o moviments que puguin treballar per a l'eradicació de les violències en una ciutat. **Reconèixer, finançar i teixir ponts d'acció conjunta amb el teixit comunitari organitzat**, posant en valor la seva tasca històrica i sabers acumulats, dotant-lo de recursos per a l'acció en les diferents zones de la ciutat, i fent-lo visible com a aliat en els acompanyaments integrals i en l'empoderament col·lectiu.

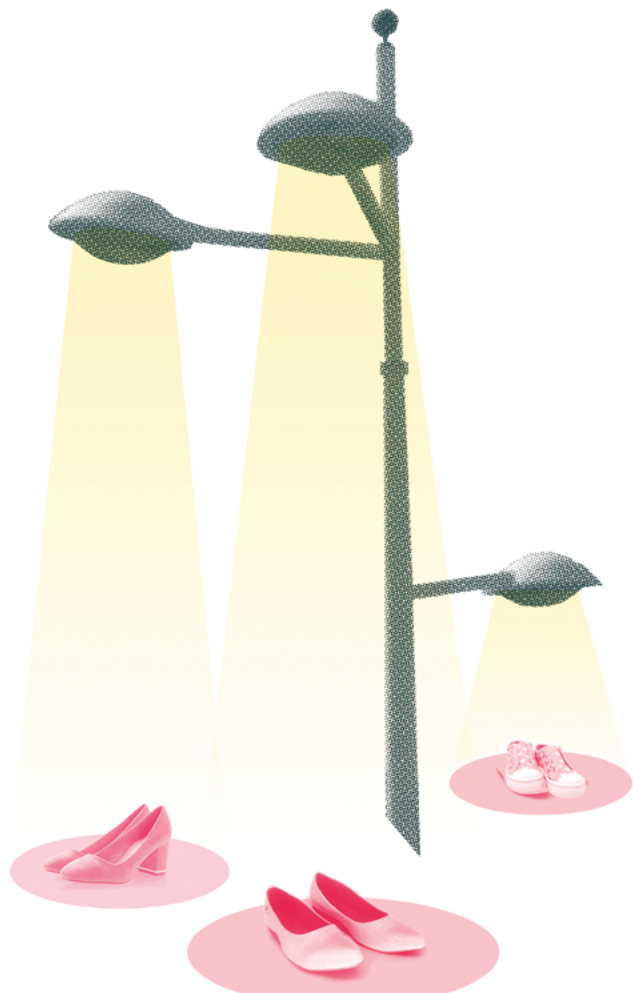
- **FOMENTAR MESURES PER A UNA CIUTAT ANTIMASCLISTA QUE GARANTEIXI DRETS.** Necessitem posar en valor totes les campanyes de sensibilització, divulgació i incidència sobre les violències masclistes, i ampliar la seva acció en la promoció de drets dels seus habitants: del dret a una vida digna, al dret al propi cos, en una ciutat segura i habitable. En aquest sentit, cal seguir avançant en **anomenar les violències que s'exerceixen a la ciutat**, confrontant les violències que es generen des de totes les esferes, inclosa la institucional, i treballant de la mà del teixit organitzat per conèixer i visibilitzar els seus impactes, sent agent de canvi a la ciutat.

Canviar el relat de les violències. Emprendre la tasca de la mà dels moviments socials, de col·lectivitzar les violències, passant del «vigila» al «no abusis, no violis», trencant la comoditat de no veure, i ser

25 En el cas de Barcelona, fariem referència a l'existent Servei d'Atenció, Recuperació i Acollida (SARA) i els Punts d'Informació i Atenció a les Dones (PIAD).

part del recorregut de justícia restaurativa i cura de les supervivents. **Ser agent en la desarticulació de la por**, compartint i reconeixent estratègies de supervivència, juntament amb el teixit comunitari dels barris, i mantenint, impulsant i ampliant campanyes de carrers i lleure segurs.

- **APROVAR MESURES DE PAL·LIACIÓ DE VIOLÈNCIES ESTRUCTURALS** a través de la defensa de rendes bàsiques, de la reducció de la jornada laboral i redistribució de la feina, de salaris mínims dignes, per garantir l'autonomia i empoderament de les supervivents, i **lluitar contra la feminització de la pobresa i la precarietat**.

4. 9.

Xarxa econòmica i cooperativa

Els ecosistemes econòmics de les ciutats responen, bàsicament, al model neoliberal. Diversos parcs agraris han donat pas a projectes immobiliaris, avançant cap a models de ciutat interconnectats amb el món, desindustrialitzats i terciaritzats, que valoren més la capacitat de negoci i/o inversió²⁶ i la promoció de les col·laboracions público-privades, que la capacitat d'oferir un futur digne, benestar i salut als seus habitants²⁷.

Les **col·laboracions público-privades** són l'orquestració entre la inversió pública adreçada a sectors estratègics i projectes urbanístics gestionats per grans empreses globals, generant monopolis i acumulació de beneficis privats²⁸.

Les conseqüències de l'arrelament d'aquest model s'han traduït en una projecció mercantilitzada de la ciutat en la qual coexisteixen els processos de precarització de la vida, de les condicions i els drets laborals; amb la desigualtat de recursos i falta d'accés a serveis i béns essencials; i finalment, amb dinàmiques d'aprofundiment de la segregació urbana. Per tant, **repen-sar el model econòmic i de construcció de xarxes a la ciutat és un repte de fer memòria i de pensar l'espai urbà com un lloc habitable**. És entendre com a pilar per a la **constitució d'una economia comuna, una economia per a la vida**, que llegeixi i projecti la ciutat com un espai de trobada, coneixement i reconeixement. Una economia que parli d'un model que estigui en relació amb les necessitats socials, econòmiques i culturals de les habitants. D'acord amb aquest horitzó, s'emmarquen les següents propostes:

- **COMUNALITZACIÓ DE LA CIUTAT**. Cal reconèixer la ciutat com a bé comú generat pel pas de múltiples generacions, i com a espai de producció col·lectiva. **Promoure polítiques de memòria urbana i de gestió comunitària del patrimoni ciutadà**, recuperant les nocions d'espai públic urbà, recordant els processos polítics, socials, culturals i econòmics que travessen el cos de la ciutat, i facilitant que les

²⁶ Per exemple, el cas del turisme en el context de Barcelona, veure Carbonell, M. (2019). El turisme o la vida. Treball i precarietat a la ciutat neoliberal. Observatori del Deute en la Globalització.

²⁷ És el debat del dret a la ciutat, esmentat anteriorment en el document, teoritzat per Lefebvre, Jacobs i Harvey.

²⁸ Exemples en el cas de Barcelona són el Consorci de Turisme, la concessió a Agbar del cicle de l'aigua, o els usos de la Fira de Barcelona.

veïnes s'apropriïn dels espais públics, comunitaris i naturalitzats de la ciutat. **Reconèixer el paper i el valor dels comuns urbans:** dels equipaments urbans de gestió comunitària, des de centres socials, jardins i horts comunitaris, en l'entramat d'infraestructures digitals i ecosistemes cooperatius locals, que fomenten la diversificació, la relocalització i la democratització de l'economia.

El terme **comuns urbans** pretén identificar els sistemes d'organització i gestió que combinen elements materials i immaterials, similars a les comunitats de producció, cures, sabers i socialització, i se situen a mig camí entre l'autonomia i la institucionalització. Exemples actuals d'aquests comuns urbans es troben en els centres socials, jardins i horts comunitaris, en les infraestructures digitals de programari lliure, en les cooperatives de l'economia social i solidària, en els projectes d'autoabastiment energètic i alimentari, i en les plataformes en defensa del dret a la ciutat (Méndez de Andés, Hamou i Aparicio, 2019).

Planificar processos de municipalització, publicació i participació comunitària de sectors estratègics —com tots els esmentats en els punts anteriors— per al desenvolupament de la vida a la ciutat, amb criteris democràtics i ecològics, i anàlisi d'impactes locals i transnacionals anuals.

Posar l'administració pública al servei de les habitant·es de la ciutat, no dels negocis del capital internacional privat. **Reconèixer i sensibilitzar, a través de campanyes de difusió, en relació amb els treballs de reproducció social, de cures i de sostenibilitat de la vida** que formen part de l'ecosistema econòmic de la ciutat, i totes les tasques i cadenes invisibles són al seu voltant, posant fi a models de treball-esclau, i proposant la provisió de rendes bàsiques municipals per a cuidadores. **Dotar de més recursos la defensa dels drets laborals i l'organització de les treballadores** davant de la precarietat, creant, promovent i expandint aliances estables entre els ajuntaments i les treballadores, com pot ser a través d'oficines d'in-

formació i assessorament²⁹.

Potenciar l'escalabilitat de les experiències de les economies socials i solidàries per cobrir les necessitats de la ciutat, fent lots i plecs de serveis que posin com a condició el vincle comunitari i territorial, desenvolupant cadenes de producció i reproducció de béns comuns essencials que redistribueixin els beneficis als barris, posant fi al binarisme entre oferir un servei i respectar els drets de les treballadores. **Recolzar-se en les experiències i coneixements de les economies plurals de la ciutat**, incentivar la creació de nous ecosistemes cooperatius, per donar vida a antics polígons industrials.

- **REFORÇAR I PROTEGIR LA SOBIRANIA MUNICIPAL.** En aquest sentit, la ciutat ha de **promoure i reforçar aliances entre ciutats, regions i organitzacions de la societat civil organitzada contra el poder corporatiu**, i defensar les actuals i potencials competències polítiques davant les escales administratives superiors. **Preservar la sobirania municipal** enfront de *lobbies* i empreses multinacionals amb seu a Brussel·les.

Fomentar que els governs locals siguin també agents de canvi en l'esfera internacional. Garantir recursos des del punt de vista de la solidaritat internacional, responsabilitat pel que fa a la coherència de les polítiques³⁰, i cooperació i educació per a la justícia global. Fomentar iniciatives connectades amb altres ciutats de tot el món en processos de canvis estructurals ecofeministes. Impulsar accions concretes de coresponsabilitat amb defensores de drets humans i el medi, de la llibertat d'expressió, etc. Dedicar recursos a la investigació en polítiques ecofeministes, justícia social i ambiental, i en cooperació internacional en clau ecofeminista, entre d'altres.

29 En el cas de Barcelona, hi ha la iniciativa dels Punts de Defensa de Drets Laborals.

30 Per exemple, la iniciativa Common But Differentiated Responsibilities (CBDR): <https://climatenexus.org/climate-change-news/common-but-differentiated-responsibilities-and-respective-capabilities-cbdr-rc/>

5.

Reflexions finals

Les propostes ecofeministes de ciutat assenyalades volen donar una primera resposta als reptes ecosocials que ens plantegen els temps d'emergències que vivim. Neixen de mirades de justícia ambiental, social, feminista i decolonial, amb la intenció de fer present que la narrativa i acció política verda no es poden entendre sense aquests valors. Han d'anar lligades a una acció de crítica i transformació que defugui les lògiques d'explotació i desposseïció de la natura i les persones, pròpies del model capitalista. Així, la seva acció ha de trobar sosteniment en un paper actiu en la defensa dels drets, de pràctiques democràtiques i descentralitzades, que posi en valor el sector públic i les xarxes comunitàries, i que vagi de la mà d'una presa de consciència de les responsabilitats locals i globals de la ciutat.

El conjunt de polítiques públiques que s'emmarquen en el document són eixos clau a desenvolupar en el context actual, i un punt de partida inicial. Ens trobem en un moment d'inflexió: més enllà de l'actual crisi multinivell —climàtica, ambiental, social, de cures, econòmica i política—, les estadístiques sobre desigualtats socials, globals i de gènere apunten a un potencial augment en els propers anys, com a resultat de la recessió en el context COVID-19. A més, els informes científics alerten dels ritmes accelerats de l'emergència socioecològica. **Cal actuar ara.** La reconfiguració de les nostres societats i, per tant, de les nostres ciutats, és quelcom que si no ens prenem seriosament, acabarà succeint de manera imprevista, incrementant els nivells de desigualtat i violència, i generant conseqüències irreversibles sobre els nostres territoris i ecosistemes. Les administracions i governs locals, nacionals i internacionals han de formar part d'aquest canvi, i assumir la seva responsabilitat. També el conjunt de la societat.

Aquest document vol obrir la porta a diagnòstics integrals de cada ciutat, i qüestionar l'entramat de relacions complexes que les modelen i estructuren, tenint en compte el context d'emergències actual i la importància de sumar forces per revertir-les. Són plantejaments de mínims, que busquen assenyalar i apuntalar transformacions radicals, algunes en desenvolupament en algunes ciutats, i altres de recent creació. Sobretot, són idees dinàmiques, modelables, i que obren portes a moltes altres propostes. D'aquesta manera, creiem important seguir estudiant la seva viabilitat per fer el salt, i que passin de ser exemples concrets de bones pràctiques, a convertir-se en una realitat estesa a les ciutats.

Advocar per un canvi de model en les ciutats és indispensable i implica dotar-les d'un desplegament de recursos materials acompanyats de noves propostes legislatives, alineant l'acció política i interadministrativa per impulsar la seva aplicació, amb la voluntat de no deixar cap persona enrere en temps de transició. És fonamental la col·laboració entre departaments, a nivell públic i de gestió, i en relació amb l'esfera comunitària, el cooperativisme, l'economia social, solidària i feminista, i les veïnes de la ciutat. **És un pla de treball col·lectiu i comunitari que ha de nodrir-se d'experiències i sabers, reconèixer bones pràctiques, i investigar projectes que es produeixin en les ciutats, en la seva diversitat, però també en allò que tenen en comú, i sempre escoltant les propostes pensades i participades per les veïnes.**

L'abordatge dels reptes ecosocials i de les emergències que venen necessita, per sobre de tot, del convenciment i la consciència social de les que governen i habiten la dimensió urbana, per a l'aplicació i el desenvolupament de polítiques públiques, socials i solidàries, i per a la construcció conjunta de la ciutat ecofeminista, de i per a totes, que aspirem ser.

Referències bibliogràfiques:

AGÈNCIA DE SALUT PÚBLICA DE BARCELONA. (2020). *Barcelona Salut als Barris. Memòria 2019*. Barcelona: Agència de Salut Pública de Barcelona. https://www.aspb.cat/wp-content/uploads/2020/07/ASPB_barcelona-salut-barris-2019.pdf

AGENJO, A. (2019). *Economía política feminista. Genealogía, enfoque sistémico de la sostenibilidad de la vida y aproximación a la economía mundial*. [Tesi doctoral]. Universidad Pablo de Olavide. Sevilla.

AIGUA ÉS VIDA. (S.D.). *Per què defensar la gestió pública?* <https://www.aiguaesvida.org/sobre-aigua-es-vida/6-motius-per-defensar-la-gestio-publica-de-laigua/>

APODACA OSTAICOETXEA, M. (COORD.) (2021). *Urbanismo inclusivo. Las calles tienen género. Conclusiones del seminario*. Vitoria-Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia. https://www.garraioak.ejgv.euskadi.eus/r41-430/es/contenidos/evento/urbanismo_inclusivo/es_urbincl/adjuntos/seminario_es.pdf

ARRAN DE TERRA. (2020, ABRIL). *Bones pràctiques. Suport a la pagesia del territori des de les administracions públiques*. <https://arrandeterra.org/wp-content/uploads/2020/04/Bones-practiques-AAPP-CAT-1.pdf>

ARTAZCOZ, L., CHILET, E., ESCARTÍN, P., I FERNÁNDEZ, A. (2018). Incorporación de la perspectiva de género en la salud comunitaria. Informe SESPAS 2018. *Gaceta Sanitaria*, 32(S1): 92–97. <https://doi.org/10.1016/j.gaceta.2018.07.006>

ASOCIACIÓN MÚSICA ARTE Y PROCESO (MAP). (2019). *Vecindario Compasivo: el poder de la comunidad en los cuidados al final de la vida y soledad*. Proyecto socio-comunitario 'Vivir con voz propia'. https://bideoak2.euskadi.eus/debates/debate_1253/musicoterapia.pdf

BATALLA, L., CORRERO, A., HIERRO, A., HOMS, P., RAVERA, F., RIVERA-FERRE, M., I SASTRE, A. (2020, JUNY). *Xarxes alimentàries locals en temps de COVID-19. Impactes i reptes en un escenari de post-confinament*. https://arrandeterra.org/wp-content/uploads/2020/07/Xarxes-aliment%C3%Aories-locales-COVID19_DEF.pdf

BAYAS, B. (2017). *Deuda de cuidados: el patriarcado y el capital a la ofensiva, la economía feminista como propuesta*. Barcelona: Observatori del Deute en la Globalització. https://odg.cat/wp-content/uploads/2017/09/odg_deute_de_cures_esp_def_o.pdf

BAYAS, B. (2020). *Quitar los servicios de cuidados de las manos corporativas*. ENCO: Bruxelles. <https://corpwatchers.eu/es/investigaciones/ciudades-vs-multinacionales/quitar-los-servicios-de-cuidados-de-las-manos-corporativas>

CARBONELL, M. (2019). *El turismo o la vida. Trabajo y precariedad en la ciudad neoliberal*. Barcelona: Observatori del Deute en la Globalització. <https://odg.cat/wp-content/uploads/2019/12/ODG-TURISMEPRECARIETAT-CAST-1.pdf>

CARUCCI, P. (COORD.) (2020). *Polítiques alimentàries transformadores. Manual de posada en marxa*. València: CERAI. https://www.cerai.org/wordpress/wp-content/uploads/2020/11/Manual_Pol%C3%adtiques-Aliment%C3%Aories-Transformadores.pdf

CHIPRE, L., FRANCOLÍ, N., I VEGA, J. (2017, DESEMBRE). *Anàlisi de la participació de dones, moviment feminista i grups o entitats organitzades per la igualtat de gènere a la ciutat de Barcelona*. Barcelona: Almena Cooperativa Feminista, SCCL i Ajuntament de Barcelona.

COLECTIVA XXK. (2020). *Derivas feministas hacia el bien vivir*. Bizkaia: Colectiva XXK, Paz con Dignidad, OMAL. https://omal.info/IMG/pdf/informe_definitivo_cast.pdf

COLECTIVO DE GEOGRAFÍA CRÍTICA DEL ECUADOR. (2018). *Geografiando para la resistencia. Los feminismos como práctica espacial*. Cartilla 3. Quito.

COLECTIVO MIRADAS CRÍTICAS DEL TERRITORIO DESDE EL FEMINISMO. (2017). *Mapeando el Cuerpo-Territorio. Guía metodológica para mujeres que defienden sus territorios*. Quito.

COLECTIU PUNT 6. (2016). *Entornos habitables. Auditoría de seguridad urbana con perspectiva de género en la vivienda y el entorno*. Barcelona: Colectiu Punt 6. http://www.punt6.org/wp-content/uploads/2016/08/Entorno_habitable_CAST_FINAL.pdf

COLECTIU PUNT 6. (2019). *Urbanismo feminista. Por una transformación de los espacios de vida*. Barcelona: Virus Editorial.

DEPARTAMENT DE TREBALL, AFERS SOCIALS I FAMÍLIES. (2020). *La perspectiva de gènere i l'atenció a les violències masclistes des dels serveis socials. Dossier de formació*. https://treballiaferssocials.gencat.cat/web/contenut/01departament/08publicacions/ambits_tematicos/serveis_socials/La-perspectiva-de-genero-manual-violencias-masclistes-des-dels-serveis-socials-13-12-2020-revisado.pdf

DIVERSES AUTORES. (2020). *Cities vs. Multinationals*. ENCO: Bruxelles. https://odg.cat/wp-content/uploads/2020/06/CiudadesVSmultinacionales_CAST_compressed.pdf

ENGINYERIA SENSE FRONTERES (ESF). (2020, MAIG). ODS 6. *Garantir la disponibilitat i una gestió sostenible de l'aigua i el sanejament per a totes. Objectius de Desenvolupament Sostenible des d'una mirada feminista*. http://www.agenda2030feminista.org/wp-content/uploads/2020/03/ODS6_CAT.pdf

ETZALDEKO EMAKUMEAK. (2020, OCTUBRE). *Agroecofeminismo: la soberanía alimentaria y el feminismo de la mano*. *Revista Viento Sur*, 171. <https://vientosur.info/agroecofeminismo-la-soberania-alimentaria-y-el-feminismo-de-la-mano/>

GARCÍA-TORRES, M. (2016). *Economía, territorios y vidas buenas: apuntes feministas para el debate*. II Encuentro por el Sumak Kawsay: Puyo, Ecuador. https://miradascriticasdelterritoriosdesdelfeminismo.files.wordpress.com/2013/07/economc3ada-territorio-y-vidas-buenas-apuntes-feministas-para-el-debate_garcc3adatorres.pdf

GOIKOETXEA, J., MIRALLES, N., Garai, E., Etxeberria, L. (2019). *Democracia patriarcal en la Comunitat Autònoma Vasca*. Bilbo: Emakunde. https://www.emakunde.euskadi.eus/contenidos/informacion/publicaciones_bekak/es_def/adjuntos/beca.2017.2.Democracia_patriarcal_Resumen_es.pdf

HARVEY, D. (2008). The Right to City. *New Left Review*, 53, 23-40. <https://newleftreview.org/issues/ii53/articles/david-harvey-the-right-to-the-city.pdf>

HERRERO, Y., PASCUAL, M., I GONZÁLEZ, M. (2018). *La vida en el centro. Voces y relatos ecofeministas*. Madrid: Libros en Acción.

HERRERO, Y., MORILLAS, T., PÉREZ OROZCO, A., ET AL. (2020). *Aportación feminista al debate de la reconstrucción post-COVID19. Hacia un sistema estatal de cuidados*. Documentos aportados por los comparecientes. Grupo de Trabajo de Políticas Sociales y Sistema del Congreso de los Diputados. https://www.congreso.es/docu/comisiones/reconstruccion/politicas_sociales/comp/2_Aportacion_feminista_PO.pdf

JACOBS, J. (2013). *Muerte y vida de las grandes ciudades*. Madrid: Capitán Swing.

KELLERHEAR, A. (2020). *The Compassionate City Charter*. Compassionate Communities UK. <https://www.compassionate-communitiesuk.co.uk/the-compassionate-city-charter>

KISHIMOTO, S., STEINFORT, L., I PETITJEAN, O. (ED.) (2020). *The Future is Public: Towards Democratic Ownership of Public Services*. Amsterdam/Paris: Transnational Institute (TNI). https://www.tni.org/files/publication-downloads/futureispublic_online_def.pdf

MACGREGOR, S. (ED.) (2017). *Routledge Handbook of Gender and Environment*. Routledge: Londres/Nova York.

MCDOWELL, L. (1999). *Género, identidad y lugar: un estudio de las geografías feministas*. Madrid: Ediciones Cátedra.

MELLOR, M. (2019). Una propuesta ecofeminista. Aprovechamiento suficiente y dinero democrático. *New Left Review*, 116-117, 217-220. <https://newleftreview.es/issues/116/articles/an-eco-feminist-proposal.pdf>

MÉNENDEZ DE ANDRÉS, A., HAMOU, D., I APARICIO, M. (2019, MAIG). *Códigos Comunes. Herramientas jurídicas para comunizar la ciudad y democratizar lo público*. Barcelona: Observatori DESC i Commonspolis. <https://observatoridesc.org/es/download/file/fid/2712>

MIRÓ, I. (2020, ABRIL). *Una Economia per la Vida. De la Covid-19 a un Nou Model Econòmic Plural, democràtic, relocalitzat i ecològic per Catalunya*. <http://bcn.coop/wp-content/uploads/2020/04/Una-Economia-per-la-Vida.-De-la-Covid-19-a-un-Nou-Model-Econo%CC%80mic-Plural.pdf>

MOGOLLÓN, I., I FERNÁNDEZ, A. (2016). *Arquitecturas del cuidado. Viviendas colaborativas para personas mayores. Un acercamiento al contexto vasco y las realidades europeas*. Emakunde. https://www.emakunde.euskadi.eus/contenidos/informacion/publicaciones_bekak/es_def_adjuntos/becca.2015.1.arquitecturas.del.cuidado.pdf

MOGOLLÓN, I., I FERNÁNDEZ, A. (2019). *Arquitecturas del cuidado*. Hacía un envejecimiento activista. Barcelona: Icaria.

OBSERVATORIO METROPOLITANO. (2011). *Carta de los comunes de la ciudad de Madrid*. Madrid: Traficantes de Sueños.

OSTROM, E. (2011). *El gobierno de los comunes. La evolución de las instituciones de acción colectiva*. México: Universidad Nacional Autónoma de México, Centro Regional de Investigaciones Multidisciplinarias, i Fondo de Cultura Económica.

PÉREZ OROZCO, A. (2006). *Perspectivas feministas en torno a la economía: el caso de los cuidados*. Madrid: Consejo Económico y Social.

PÉREZ OROZCO, A. (2014). *Subversión feminista de la economía: aportes para un debate sobre el conflicto capital-vida*. Madrid: Traficantes de Sueños.

PLANAS, M., I MARTÍNEZ, J. (2020). A new culture: Catalonia's public co-governance model in the making. A: Kishimoto, S., Steinfort, L., i Petitjean, O. (ed.). *The Future is Public: Towards Democratic Ownership of Public Services*. Amsterdam/Paris: Transnational Institute (TNI). https://www.tni.org/files/publication-downloads/futureispublic_online_def.pdf

ROSETTI, H. (2020, NOVENBRE 21). Entrevista a Irati Mogollón: "Les comunitats de gent gran seran el darrer bastió davant l'abús". *Sentit Crític*. <https://www.elcritic.cat/entrevistes/irati-mogollon-les-comunitats-de-gent-gran-seran-el-darrer-bastio-davant-abus-73019>

SCHERER, N. (2019). *Las colaboraciones público-privadas (CPPs) como herramientas de privatización*. Barcelona: Observatori del Deute en la Globalització. <https://odg.cat/es/publicacion/cpp-herramienta-privatizacion/>

SEMINARI D'ECONOMIA CRÍTICA TAIFA. (2016). La desposesión de la vida cotidiana. *Informes de Economía*, 11. <https://seminaritaifa.org/publicacions/informes/informe-11/>

SHIVA, V. (2005). *Earth Democracy: Justice, Sustainability, and Peace*. Cambridge, MA: Southend Press.

SOLDEVILA, L. (2020, MAIG). Entrevista a Gerard Batalla: «Aquesta crisi ens obliga a preguntar-nos com produïm el que mengem». *Sentit Crític*. <https://www.elcritic.cat/entrevistes/gerard-batalla-aquesta-cri-ens-obliga-a-preguntar-nos-com-produim-el-que-mengem-55966>

STEINFORT, L. (2018, OCTUBRE). Ecofeminismo (o cómo acelerar el camino hacia la democracia energética). *Transnational Institute*. <https://www.tni.org/es/art%C3%ADculo/ecofeminismo-o-como-acelerar-el-camino-hacia-la-democracia-energetica>

TERRAZA, H., RUBIO, D., I VERA, F. (2016). *De ciudades emergentes a ciudades sostenibles. Comprendiendo y proyectando las metrópolis del siglo XXI*. Santiago de Chile: Banco Interamericano de Desarrollo / Ediciones ARQ.

TRIBUNAL DE CUENTAS EUROPEO. *Informe Especial 9/2018, Asociaciones público-privadas en la UE: deficiencias generalizadas y beneficios limitados* (2018). https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR18_09/SR_PPP_ES.pdf

XARXA PER LA SOBRANIA ENERGÈTICA. (2018). *Tenim energia! Reptes de la transició cap a la sobirania energètica*. Barcelona: Icaria editorial.

XARXA PER LA SOBRANIA ENERGÈTICA. (2019). *Accions per a una sobirania energètica des dels municipis. Proposta municipalista 2019*. <https://xse.cat/wp-content/uploads/2019/04/proposta-municipalista.pdf>

XARXA PER LA SOBRANIA ENERGÈTICA. (2020). *Comunitats energètiques locals (CELs). Ciutadania organitzada per la sobirania energètica*. https://xse.cat/wp-content/uploads/dlm_uploads/2021/06/Comunitats-Energetiques-Locals.-Ciutadania-per-la-sobirania-energetica.pdf

Gràcies per publicar les vostres imatges com a arxius Creative Commons a Yulia Matvienko, Rebekah Blocker, Michael Jasmund, Florian Hahn, Hans Eiskonen i Dragos Gontariu (unsplash) icsilviu (pixabay), alexandercho (freepik) Zack Jarosz (pexels), Library of Congress of the USA, a la comunitat de fotògrafs de la Wikipedia i pxfuel. Especialment volem donar les gràcies a Carmen Saiz de l'assemblea de veïns de Carabanchel per posar per al nostre objectiu.

